

Utbildningsnämnden

Svar på remiss av Program för lek- och aktivitetsmiljöer

Förslag till beslut

Utbildningsnämnden godkänner förslag till remiss.

Bakgrund

Syftet med programmet är att ge en överskådlig syn över kommunens utbud för lek- och aktivitetsmiljöer, att vara ett stödjande verktyg i planeringsprocessen och i arbetet med att säkerställa yta för stimulerande och bättre utrustade lek- och aktivitetsmiljöer på allmän plats som attraherar.

Syftet är också att belysa lek- och aktivitetsmiljöernas viktiga sociala funktion, samt de positiva effekterna som lek- och fysiska aktiviteter har. Det är även viktigt för folkhälsan och de nationella målen där barn och ungas uppväxtvillkor är ett särskilt utpekat område. Framtidens lek och aktivitetsmiljöer ska vara mötesplatser som attraherar barn i olika åldrar med olika förutsättningar. Programmet ska fastställa principer och mål för hur de framtida aktivitets- och lek-miljöerna ska utformas och placeras för att attrahera fler åldersgrupper, samt vilka typer av lek- och aktivitetsmiljöer som prioriteras.

Yttrande

Lek är livsviktigt och är lika viktigt för barn som att äta, sova eller röra på sig. Leken är också barns främsta redskap för att lära sig det de behöver för att klara sig i framtiden som vuxen. I kommande planering av nya bostadsområden eller när det sker bostadsförtätningar ska planering av lekplatser och aktivitetsmiljöer finnas med. Programmet tar upp vikten av att säkerställa att utformningen tar hänsyn till säkerhet, trygghet, belysning, skötsel och god och trygg tillgänglighet med hänsyn till omgivande terräng och trafikmiljö. Det är viktigt att de nationella målen om en lekmiljö per 1000 invånare beaktas i planering, då Kalmar kommun växer. Positivt är att programmet lägger vikt vid de sju utformningsprinciperna samt att tillgänglighet och universell utformning får ha en stor betydelse.

Utbildningsnämnden ser positivt på det framtagna program för lek- och aktivitetsmiljö.

Mats Linde
Förvaltningschef

Wolfgang Fridh
Planeringssekreterare

Remiss av Program för lek- och aktivitetsmiljöer

Remissen innebär en inbjudan att lämna synpunkter på Kalmar kommuns förslag till program för lek- och aktivitetsmiljöer.

Remissvaren ska ha kommit in till samhällsbyggnadskontoret senast 2022-12-31. Svaren bör lämnas per e-post till sam.byggnadskontoret@kalmar.se märk e-posten – SBK 2022-6278 Program för lek- och aktivitetsmiljöer.

Samhällsbyggnadskontoret i Kalmar kommun

Björn Strimfors
Stadsträdgårdsmästare/attraktör

Bilagor:

Protokollsutdrag samhällsbyggnadsnämndens beslut om samråd 2022-10-20 § 159

Program för lek- och aktivitetsmiljöer

Sändlista:

Utbildningsförvaltningen
Kultur- och fritidsförvaltningen
Omsorgsförvaltningen
Serviceförvaltningen
Socialförvaltningen
Södermöre Kommundelsförvaltning
KL mark o exploatering
Ungdomsrådet
Friluftsförvaltningens Lokalavdelning i Kalmar
Naturskyddsföreningen i Kalmar
Tillgänglighetsrådet, Stina Nordström
Kommunstyrelsen/KSau
Centerpartiet
Kristdemokraterna
Liberalerna

Datum
2022-11-02

Ärendebeteckning
SBK 2022-6278

Miljöpartiet
Moderata Samlingspartiet
Socialdemokraterna
Sverigedemokraterna
Vänsterpartiet

Samhällsbyggnadsnämnden

§ 159

Program för lek- och aktivitetsmiljöer

Dnr SBN 2022/0131

Handlingar

Samhällsbyggnadskontorets tjänsteskrivelse den 28 september 2022

Program för Lek- och Aktivitetsmiljöer den 12 oktober 2022

Bakgrund

Park- och belysningsrådet har gett uppdrag att ta fram program för lek- och aktivitetsmiljöer.

Senast en övergripande genomgång av kommunens lekplatser gjordes var 2003 av dåvarande gatu- och parkkontoret, varför en uppdatering är viktigt att nu ta fram. En uppdatering som ska ta hänsyn till vilken typ av lek- och aktivitetsmiljöer som ska finnas i Kalmar kommun. Vart ska kommunens lek- och aktivitetsmiljöer finnas och hur de ska utformas med hänsyn till vår framtida utemiljö.

Alla barn har rätt till lek i en stimulerande, trygg och lämplig miljö enligt FN:s barnkonvention som Sverige har anslutit sig till. Det innebär bland annat att barns miljöer och lekplatser ska vara säkra och tillgängliga.

Kalmar kommun har som mål att växa från dagens 71 000 invånare till ca 82 000 fram till år 2035. Denna befolkningsökning innebär ett ökat antal barn per lek- och aktivitetsmiljö, vilket medför ett ökat slitage och samtidigt ställs större krav på olika typer av funktioner och det finns behov av fler jämställda, jämlika och tillåtande mötesplatser. Aktivitets- och lekplatsprogrammet ska vara vägledande i arbetet med att skapa nya, samt utveckla befintliga lek- och aktivitetsmiljöer till att bli viktiga stadsbyggnadselement för en jämlik, hållbar och attraktiv stad.

För att säkerställa att kommunala lek- och aktivitetsmiljöer är av hög kvalitet över hela kommunen, så är det viktigt att få med dessa ytor i kommunen strategiska planering i form av utförande och framtida skötsel.

Behovet av upprustning ger oss en möjlighet att ta fram program för hur vi vill att våra allmänna lek- och aktivitetsmiljöer såsom lekplatser, lekparker och aktivitetsplatser (tex utegym) ska utvecklas och placeras i Kalmar kommun.

I programmet redovisas riktlinjer, anvisningar samt underlag som beskriver hur en bra lek- och aktivitetsmiljö ska se ut och vad den ska innehålla.

En separat handlingsplan ska tas fram när programmet för lek och aktivitetsmiljöer är antaget.

Samhällsbyggnadsnämnden**UTDRAG**

Sammanträdesdatum
2022-10-20

Handlingsplanens syfte är att belysa frågor kring prioritering, utformning, utveckling och avveckling samt genomförande. Handlingsplanen ska prioritera och kostnadsberäkna de åtgärder som behöver genomföras de närmaste åren och ligga till grund för investeringsäskande.

Överläggning

Björn Strimfors, stadsträdgårdsmästare/attraktör på kommunledningskontoret redogör för ärendet.

Beslut

Samhällsbyggnadsnämnden godkänner program för lek- och aktivitetsmiljöer för samråd samt ger uppdrag att ta fram handlingsplan för fortsatt arbete.

Sekreterare

Monica Helgesson

Justeras

Peter Akinder
ordförande

Krister Thornberg

Program för Lek- och Aktivitetsmiljöer

Kalmar kommun

12 oktober 2022

En vägledning för planering, utformning och förvaltning av utemiljöer för alla

Laboratoriehöjden

Kalmar Rosenträdgård

Program för Lek- och aktivitetsmiljöer är beslutade av kommunfullmäktige 2022-xx-xx.

Program för Lek- och aktivitetsmiljöer har tagits fram av Kommunledningskontoret KLK
Framtagandet har skett i dialog med Serviceförvaltningen SF, Samhällsbyggnadskontoret SBK,
och Kultur- och fritidsförvaltningen KoF

Beställare

Park- och belysningsrådet

Projektledning

Landskapsarkitekt Edyta Krawus, projekt- och byggenheten, KLK
Stadsträdgårdsmästare Björn Strimfors, projekt- och byggenheten, KLK

Arbetsgrupp

Ungdomshandläggare, Sophia Sundlin, Kultur- och Fritidsförvaltningen
Friluftsutvecklare Eva-Lena Larsdotter, Kultur och Fritidsförvaltningen
Planarkitekt Birgit Endom, planenheten, Samhällsbyggnadskontoret
Arbetsledare Per André, produktion, Serviceförvaltningen

Övriga

Utredningssekreterare, Susanne Eriksson, Mark- och exploateringsenheten, KLK
GIS-ingenjör Maria Andreoudi, kart- och GIS-enheten, Samhällsbyggnadskontoret
Parkarbetare Jörgen Arvidsson, produktion, Serviceförvaltningen
Parkarbetare Roger Lennartsson, produktion, Serviceförvaltningen
Strateg social hållbarhet, Cecilia Wröbel, Hållbarhet- och strategi, KLK

Styrgrupp

Verksamhetschef Madeleine André, ordförande – produktion, Serviceförvaltningen
Planchef Magnus Juhlin, planenheten, Samhällsbyggnadskontoret
Stadsträdgårdsmästare Björn Strimfors, projekt- och byggenheten, KLK
Landskapsarkitekt Emma Andersson, projekt- och byggenheten, KLK

Illustrationer och fotografi

Kalmar kommun om inget annat anges

Innehållsförteckning

Sammanfattning av program för Lek- och aktivitetsmiljöer	4
Kap 1 - Den viktiga leken	5
Kap 2 – Uppdraget	6
• Kalmar - En attraktiv kommun med hög livskvalitet	6
• Bakgrund	6
• Syfte/Mål	7
• Begrepp	8
• Avgränsning	8
• Metod	8
• Litteraturstudier	9
• Besiktningar och inventeringar	9
Kap 3 – Lägesbild	10
• Nulägesanalys	10
• Ansvar	10
• Utvecklingsplan	11
• Statistik	11
• Förr, nu och i framtiden	12
Kap 4 – Utegymp	14
• Utegymp	14
Kap 5 - Ansvarsfördelning – budget	16
• Investering	16
• Löpande drift och underhåll	17
• Ekonomiska konsekvenser	17
• Upprustning/reinvesteringar	17
Kap 6 – Planeringsverktyg	18
• Lagar och föreskrifter	18
• FN:s barnkonvention	19
• Lek ur ett samhällsplanerarperspektiv	19
• Övergripande mål	20
• Översiktsplan, detaljplan och bygglov	21
Kap 7 – Att tänka på	22
• Jämlikhet	22
• Tillgänglighet och universell utformning	22
• Jämställdhet	23
• Trygghet	23
• Målgrupper	24
Kap 8 – Utformning	25
• Lek- och aktivitetsmiljöer	25
• Närlekplats	25
• Områdeslekplats	25
• Stadslekplats	26
• Temalekplats	26
• Naturlekplats	26
• Utformning av lek- och aktivitetsmiljöer	26
Källor	27

Sammanfattning av program för Lek- och aktivitetsmiljöer

- Syftet med programmet är att ge en överskådlig syn över kommunens utbud för lek- och aktivitetsmiljöer, stödande verktyg i planeringsprocessen och i arbetet med att säkerställa yta för stimulerande och bättre utrustade lek- och aktivitetsmiljöer som attraherar barn och ungdomar i alla åldrar och med olika behov på allmän plats.
- Belysa lek- och aktivitetsmiljöernas viktiga sociala funktion i samhället och de positiva effekterna som lek och fysisk aktivitet har. Lekplatsen är en viktig plats för att tillgodose behovet av lek och synliggöra barnens delaktighet i vår kommun. Lek och fysisk aktivitet är viktigt för folkhälsan och i det nationella målet om ”att skapa samhälleliga förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen”. Barns och ungas uppväxtvillkor är ett särskilt utpekat område i det nationella målet
- Framtidens lek- och aktivitetsmiljöer ska vara mötesplatser som attraherar barn i olika åldrar, med olika förutsättningar, där lek kan stimulera dem i deras fysiska och psykiska utveckling. Dessa miljöer är även platser för möten mellan människor i olika åldrar. Utformningen ska utgå från ett genusmart förhållningssätt.
- Det nationella målet – en lekplats (lek- och aktivitetsmiljö) per tusen invånare är en grund att ta fasta på i den fortsatta planeringen samt en radie på upptagningsområde för lek – och aktivitetsplats på 500 m.
- Fastställa principer och mål hur de framtida aktivitets- och lekmiljöer skall utformas och placeras för att attrahera flera åldersgrupper, samt vilka olika typer av lek- och aktivitetsmiljöer som prioriteras. I dessa principer ingår tillgänglighet och universell utformning, placering, belysning, lekutrustning, utformning av naturlek och driften av de olika miljöerna.
- I programmet redovisas kommunens utegymns placeringar och underlag för framtida placeringar och utformningsprinciper.
- En beskrivning av de olika lek- och aktivitetsmiljöer som finns. Vilka målgrupper dessa miljöer riktar sig till.
- Redovisning av ansvarsfördelning inom kommunens olika delar av lek- och aktivitetsmiljöer, typer av budget/investeringar, skötsel och hur prioriteringar ska göras för förbättringar och investeringar.
- Information kring vilka lagar och föreskrifter som gäller för lek- och aktivitetsmiljöer, samt referenser.
- Ett stödande verktyg i planeringsprocessen för placering av aktivitetsytor med hänsyn till jämn fördelning och likvärdig kvalitét i hela kommunen. Ge underlag till lek- och aktivitetsmiljöernas storlek och placering i framtagande av detaljplaner och vid hantering av bygglov, samt vid drift.

Kap 1 - Den viktiga leken

Den viktiga leken

Lek är livsviktigt. Det är lika nödvändigt för barn som att äta, sova och röra på sig.

Leken är barns främsta redskap för att lära sig det de behöver kunna för att klara sig som vuxna. Bob Fagen vid Ronin institutet har beskrivit leken som det som förbereder oss på livets oförutsägbara utmaningar. Genom leken tränar och utvecklar barn såväl fysiska, som sociala och mentala färdigheter. I leken utforskar barn sig själva, sin omvärld, och hur andra människor reagerar, de testar även olika idéer, roller och erfarenheter. Med fantasins hjälp kan vi föreställa oss och "simulera" olika situationer, både sådana vi varit med om tidigare och sådana som vi aldrig stött på.

Det är genom leken barnet utvecklar sin kreativitet och får möjlighet att uttrycka och bearbeta känslor och tankar. En viktig aspekt handlar om utmaning och att testa sina gränser, både fysiskt och mentalt. Leken bidrar på så sätt till en sund kroppsutveckling där barnet utvecklar olika förmågor, sitt självförtroende och sin bedömningsförmåga.

Genom samspelet med andra barn och med vuxna, lär sig barn att förhandla, lösa konflikter, fatta beslut och kontrollera sina känslor. Sociala färdigheter och hur man blir vän med andra lärs inte primärt ut i klassrum, det lär sig barn genom leken. En mycket viktig aspekt av leken är att den också ger möjlighet till mental återhämtning och ökat välbefinnande.

Barn behöver ingen yttre motivation för att leka. Att leka är en biologisk drivkraft som även har ett inbyggt belöningsystem. Vi mår helt enkelt bra när vi leker. Alla högre djur leker när de är ungar, och människan är det djur som leker mest av alla. Karl Groos skrev i slutet av 1800-talet att "Animals can not be said to play because they are young and frolicsome, but rather they have a period of youth in order to play. Vi leker inte för att vi är barnsliga, snarare behöver vi vara barn för att hinna leka mycket.

Det finns många kloka citat om lekens centrala roll för vårt lärande. Ett sådant kommer från

Albert Einstein: "Play is the highest form of science"

Ändå har vi i vår kultur en tendens att nedvärdera leken – det är bara lek

Barns värld har förändrats. Allt fler barn upplever stress, övervikt eller ohälsa. Samtidigt vet vi att utevistelse är en viktig faktor för att minska stress och förbättra rörlighet och folkhälsa. Hur ska vi uppmuntra till lek och utevistelse, till aktivitet och rörelse? Vilka svårigheter ser vi, och vilka möjligheter? Hur kan vi utveckla våra lek- och aktivitetsmiljöer och hur ska vi arbeta för att förbättra barn i olika ålders möjligheter till lek och rörelse.

De forskningsresultat som kommit på senare år visar på betydelsen av lekmiljöers kvalitet. Barn som har tillgång till goda platser för lek visar färre symptom på stress, är mer rörliga och har bättre motorik. Goda lekmiljöer ger också plats för social och emotionell utveckling. Aktivitets- och lekplatsprogrammet grundar sig i ett generellt behov av upprustning och ombyggnad av befintliga samt anläggande av nya lekplatser. Barns värld har förändrats. Allt fler barn upplever stress, övervikt eller ohälsa. Samtidigt vet vi att utevistelse är en viktig faktor för att minska stress och förbättra rörlighet och folkhälsa. Hur ska vi uppmuntra till lek och utevistelse, till aktivitet och rörelse? Vilka svårigheter ser vi, och vilka möjligheter? Hur kan vi utveckla våra lek- och aktivitetsmiljöer, och hur ska vi arbeta för att förbättra barn i olika ålders möjligheter till lek och rörelse.

Kap 2 – Uppdraget

Kalmar

I Kalmar kommuns vision står **människan i centrum**. Människor ges förutsättningar för ett gott liv där vardagen fungerar enkelt och likvärdigt för alla.

I Kalmar finns ett varierat utbud av boende, god närmiljö, ett rikt kultur- och fritidsliv vilket ger en god livsmiljö. En varierad arbetsmarknad med bred branschbredd, en kommun i social balans och god ekonomi skapar ytterligare förutsättningar för goda livsvillkor.

Kombinationen av den stora kommunens möjligheter och den lilla kommunens charm ger en livsmiljö präglad av tillgänglighet, mångfald och öppenhet att växa upp, bo och åldras i.

En attraktiv kommun med hög livskvalitet.

Bakgrund

På uppdrag av park- och belysningsrådet tas programmet fram. Senast en övergripande genomgång av kommunens lekplatser gjordes var 2003 av dåvarande gatu- och Parkkontoret, varför en uppdatering är viktigt att ta fram. En uppdatering som ska ta hänsyn till vilken typ av lek- och aktivitetsmiljöer som ska finnas i Kalmar kommun. Vart ska kommunens lek- och aktivitetsmiljöer finnas och hur de ska utformas med hänsyn till vår framtida utemiljö.

Lekplats kommer fortsättningsvis i programmet att kallas för lek- och aktivitetsmiljö. (den nya mötesplatsen för flera åldersgrupper).

Alla barn har rätt till lek i en stimulerande, trygg och lämplig miljö enligt FN:s barnkonvention som Sverige har anslutit sig till. Det innebär bland annat att barns miljöer och lekplatser ska vara säkra och tillgängliga.

Kalmar kommun har som mål att växa från dagens 71.000 invånare till ca 82.000 fram till år 2035. Denna befolkningsökning innebär ett ökat antal barn per lek- och aktivitetsmiljö, vilket medför ett ökat slitage och samtidigt ställas större krav på olika typer av funktioner, och det finns behov av fler jämställda, jämlika och tillåtande mötesplatser. Aktivitets- och lekplatsprogrammet ska vara vägledande i arbetet med att skapa nya, samt utveckla befintliga lek- och aktivitetsmiljöer till att bli viktiga stadsbyggnadselement för en jämlik, hållbar och attraktiv stad. Kalmars kommunala olika typer av aktivitetsmiljöer ska erbjuda ett högt värde genom variation av redskap och miljöer som skapar en bred och blandad lek för flera åldersgrupper.

För att säkerställa att kommunala lek- och aktivitetsmiljöer är av hög kvalitet över hela kommunen, så är det viktigt att få med dessa ytor i kommunen strategiska planering i form av utförande och framtida skötsel. Olika slag av aktivitetsmiljöer är viktiga socialt då de fungerar som mötesplatser för både barn, ungdomar och vuxna. Det är av stor vikt att utformningen tar hänsyn till säkerhet, trygghet, skötsel och god och trygg tillgänglighet med hänsyn till omgivande terräng och trafikmiljö. Belysningsfrågan för våra aktivitetsytorna ska också ses över. Programmet tydliggör behov, förbättringsmöjligheter, kommunens intentioner och skapar en förutsägbarhet som möjliggör för bättre samverkan mellan olika aktörer, politiker och tjänstemän i framtida planering.

Behovet av upprustning ger oss en möjlighet att revidera riktlinjer för hur vi vill att våra allmänna lek- och aktivitetsmiljöer såsom lekplatser, lekparkar, aktivitetsplatser (tex utegym) ska utvecklas och placeras i Kalmar kommun.

I programmet redovisas riktlinjer, anvisningar samt underlag som beskriver hur en bra lek- och aktivitetsmiljö ska se ut och vad den ska innehålla.

I programmet redovisas även att förskolor, skolor och privata lek- och aktivitetsmiljöer finns.

Syfte

Syftet med aktivitets- och lekplatsprogrammet är att ge en överskådlig syn över kommunens utbud för lek- och aktivitetsmiljöer, stödjande verktyg i planeringsprocessen och i arbetet med att säkerställa yta för stimulerande och bättre utrustade lek- och aktivitetsmiljöer som attraherar barn och ungdomar i alla åldrar och med olika behov på allmän plats.

Programmet syftar också:

- till att skapa jämnare fördelning av lek- och aktivitetsmiljöer och därmed mer likvärdig kvalitet på planerade och byggda lek- och aktivitetsmiljöer inom hela kommunen.
- bistå med riktlinjer kring utveckling, nyanläggning och avveckling av kommunala lek- och aktivitetsmiljöer.
- genomgång av ansvarsfördelning, budget, investering och drift.
- till att detaljplan redovisar plats för lek- och aktivitetsmiljö, samt att bygglovshandlingar redovisar lek- och aktivitetsmiljö vid flerbostadshus.

Detta aktivitets- och lekplatsprogram ska tas fram med ett barnperspektiv samt i samarbete med övriga förvaltningar inom kommunen.

Mål

Målet med programmet är att peka ut inriktningar och långsiktiga mål genom att fastställa principer för hur lek- och aktivitetsmiljöer ska utformas och lokaliseras för att tillfredsställa barnens och ungdomars behov av lek och aktiviteter i den offentliga miljön på kommunal mark.

Lek- och aktivitetsmiljöer i Kalmar kommun ska vara säkra att leka i, och strategiskt placerade för att tillgodose de behov som finns och för att så många barn som möjligt ska kunna ta sig till en kommunal lek- och aktivitetsmiljö på ett trafiksäkert sätt.

Redovisa en ansvarsfördelning av lek- och aktivitetsmiljöerna, samt olika typer av investeringar och hur prioriteringar bör göras för förbättringar och investeringar av lek- och aktivitetsmiljöer.

Det nationella målet – en lek- och aktivitetsmiljö per tusen invånare är en grund att ta fasta på i den fortsatta planeringen av allmänna lek- och aktivitetsmiljöer, samt en radie på upptagningsområde för lek – och aktivitetsmiljö på 500 m.

Ta fram en prioriteringsordning för utveckling och avveckling av lek och aktivitetsmiljöer i Kalmar kommun utifrån det nationella målet samt inventering av befintliga lek- och aktivitetsmiljöer.

Begrepp

Begreppet lekplats betecknar en plats som särskilt anlagts för att uppmuntra barn till lek. Den vanligaste - och enklaste typen av lekplats består av gungställning, klätterställning med rutschbana samt sandlåda. Barn som växer upp i stadsmiljö har generellt sett svårare att finna platser som lämpar sig för lek än barn som växer upp i direkt anslutning till natur. De anlagda lek- och aktivitetsmiljöerna fyller därmed en större funktion i tätbebyggda områden. Utegymmen innehåller ett antal redskap för träning utomhus.

Avgränsning

Programmet för aktivitets- och lekmiljöer avgränsas till att enbart behandla lek- och aktivitetsmiljöer på kommunal mark.

Lek- och aktivitetsmiljöer på skolgårdar och förskolegårdar behandlas inte i denna utredning, utan skolgårdar redovisas endast som komplement till lek- och aktivitetsmiljöer.

Det finns 79 kommunala lekplatser, 9 lekparker, 5 aktivitetsparker och 24 utegym i Kalmar (2021), 53 lekplatser ligger i centrala tätorten och 23 utanför. Platserna varierar i storlek, innehåll och standard.

I detta aktivitets- och lekplatsprogram avgränsas barn till att vara mellan 0-15 år.

Lek – och aktivitetsmiljöer

Exempel på lek- aktivitetsmiljöer i GIS-karta, inkl. 500 m radie och antal barn

Metod

Med utgångspunkt från Kalmar kommuns budget med verksamhetsplan, översiktsplan och grönplan har detta program för de allmänna kommunala lek- och aktivitetsmiljöer tagits fram. Programmet grundar sig förutom diskussioner i projektgruppen med representanter för kommunledningskontoret, serviceförvaltningen, kultur- och fritidsförvaltningen och samhällsbyggnadskontoret samt inläsning av andra kommuners lekplatsprogram och inventering av kommunens 104 st befintliga lekplatser, lekparker, aktivitetsparker och utegym.

Litteraturstudier

Det finns gott om forskning kring barns hälsa och utveckling i förhållande till sin uppväxtmiljö vilket de framtagna riktlinjerna baseras på (Fördjupning av ämnet, se källhänvisningar sist i programmet). De kommunala och styrande dokument som programmet har förhållit sig till är:

- Grönstrukturen i Kalmar 2010
- Riktlinjer för tryggare parker 2016
- Program för friluftsliv Kalmar kommun 2020 och Handlingsplan 2021
- Kalmar kommuns översiktsplan (under framtagande 2022)
- Tillgänglighetsstrategin: ”Tillträde till samhället” – strategi och stöd för arbetet med delaktighet och tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning 2020-2030

Inventering

Utifrån inventering gjord under våren 2022, så visar den på delvis ett upprustningsbehov av aktivitetsmiljöer i dagsläget. En upprustning av en befintlig plats kan vara mer eller mindre omfattande beroende av vad behovet är. Att lägga ned en lek- och aktivitetsmiljö innebär även det en kostnad, men som i längden ger en minskad driftkostnad.

Roger Lennartsson

Jörgen Arvidsson

Kap 3 - Lägesbild

Nulägesanalys

I den här nulägesanalysen används ett avstånd på 500 meter runt lek- och aktivitetsmiljön. Med Kalmar kommuns befolkningstäthet bedöms 500 meter vara rimligt för att barns och föräldrars behov ska vara tillfredsställda.

Nedan illustreras metoden som använts för att ta fram en strategisk nulägesanalys över kommunens lek- och aktivitetsmiljöer

- Först analyseras var barn mellan 0–15 år bor och var kommunala platserna ligger.
- Varje kommunal lek- och aktivitetsmiljö förses därefter ett upptagningsområde med en radie om 500 meter. Lek- och aktivitetsmiljöer som tillhör kommunens skolor redovisas också i karta, då dessa kan ses som ett komplement till de allmänna kommunala platserna.
- Utifrån detta kartmaterial kan lekplatserna identifieras utifrån hur många barn som bor i varje område i förhållande till antal lek- och aktivitetsmiljöer och hur långa avstånden är.
- I de mindre tätorterna förenklas nulägesanalysen på grund av ett mindre lekplatsutbud och befolkningsunderlag.

Ansvar

Ansvar för lek- och aktivitetsmiljöer fördelas på följande sätt:

- Utbildningsnämnden och servicenämnden ansvarar för förskolor och skolors pedagogiska utegårdar /skolgårdar.
- Kultur- och Fritidsnämnden ansvarar för utegymmen på Långviken och Skälby multisportanläggningen i Lindsdal, aktivitetsparken i Smedby (Tingbyskans), Norrlidens Skatepark/Betongpark, skateytan vid Södra Utmarken och Skateytan vid Smedjan samt Långviken arena
- Servicenämnden ansvarar för kommunens allmänna lek- och aktivitetsmiljöer, övriga lekpark, aktivitetsparker och utegym (förutom Påryd, Ljungbyholm).
- Föreningar ansvarar för utegym i Ljungbyholm, Trekanten och Halltorp
- Samhällsbyggnadsnämnden ansvarar för planering av platser för kommunens aktivitets- och lekmiljöer i arbete med översiktsplan, detaljplan och bygglovsgivning.

Programmet tydliggör också att den inte omfattar utbildningsnämndens och servicenämndens ansvar för förskolor och skolors utegårdar som hör samman med den pedagogiska verksamheten.

Utvecklingsplan

Programmet beskriver övergripande strategi hur de allmänna kommunala lek- och aktivitetsmiljöerna ska placeras, utformas, utvecklas och prioriteras till stimulerande och tillgängliga mötesplatser för alla åldrar på längre sikt (omkring 10-15 år).

Kalmar kommun har med detta aktivitets- och lekplatsprogram gjort avvägningar och identifierat arbetet med nyanläggning, avveckling och utveckling. Inriktningen för dessa platser är att stimulera alla åldrar till lek, fri fysisk och kreativ aktivitet, ytorna bör vara upplysta. Sammanfattningsvis föreslås att en handlingsplan arbetas fram för prioritering av utveckling och avveckling av kommunens lek- och aktivitetsmiljöer avvecklas till fördel för att höja standarden på kvarvarande lek- och aktivitetsmiljöer. Där standarden höjs på kvarvarande miljöer i enlighet med att tillgodose ett mer tillgängligt och stimulerande lek- och aktivitetsutbud för alla åldrar.

Statistik och prognos

I Kalmar kommun bor det 71 333 personer (dec 2021).

År 2020 var 12 936 personer 0 – 15 år, ca 18,4 %

År 2030 beräknas 14 365 personer 0 – 15 år, ca 18,3%

Andelen personer mellan 0-15 år förväntas ligga på samma nivå som idag.

Dec 2020

Ålder	antal st	%	
0-6	5 687	8,1	
7-15	7 249	10,3	0-15 år 18,4 %
16-18	2 262	3,2	
19+	55 131		
Summa	70 329		

Prognos 2030

Ålder	antal st	%	
0-6	6 185	7,9	
7-15	8 180	10,4	0-15 år 18,3 %
16-18	2 815	3,6	
19+	60 940		
Summa	78 120		

Boende i tätorter 2021 – antal lek/aktivitetsmiljöer och utegym per tätort

Område	0-6	7-15	16-18	19+	Summa	Lek	Utegym
Kalmar	2 860	3 517	1 243	35 183	42 803	45	7
Rockneby	97	124	37	694	952	5	4
Läckeby	106	131	25	643	905	3	1
Ljungbyholm	211	257	78	1 334	1 880	6	1
Vassmolösa	60	59	13	400	532	1	1
Hagby	63	89	12	526	690	1	1
Trekanten	155	250	72	1 035	1 512	5	1
Halltorp	21	29	9	205	264	1	1
Tvärskog	43	52	9	311	415	1	1
Påryd	40	65	11	521	637		
Smedby	373	513	170	2 666	3 722	2	2
Lindsdal	598	928	244	4 185	5 955	11	1
Rinkabyholm	196	287	58	1 113	1 654	3	
Boholmarna	62	58	22	298	440		1
Dunö	38	78	23	298	437		
Drag	58	60	8	335	461		
Kåremo	16	20	8	110	154	1	1

Lekplatser – förr och nu

Under lekplatsepokens tidiga skeden var lekparkerna ofta bemannade och hade pedagogiska ambitioner. I Kalmar fanns det exempelvis bemannad parklek i Skansparken bredvid Krusenstiernska gården. Under 1970-talet uppfördes lekplatser i nästan varje kvarter i nybyggda bostadsområdena. Liksom husbyggnadstekniken blev nu lekplatsernas utformning mer standardiserad. De bestod ofta av gungställning, rutschbana och sandlåda. Nu var lekplatserna inte längre bemannade utan platser för fri lek. Under det sena 1980-talet kom normer för lekplatssäkerhet, vilka senare följdes av en ny svensk standard med säkerhetskrav på lekredskap och stötdämpande underlag. Denna standard, som betecknas SSEN 1176 och 1177, är baserad på europeiska normer och är den princip Kalmar kommun valt att följa i arbetet med säkerhetsfrågor på lekplatser.

Forskningen om barn och utevistelse tog fart under 1990-talet, och det blev vetenskapligt bevisat att det vi fått höra som barn faktiskt stämmer - man mår bra av att vara ute. Men det stod också klart att de lekplatser som anlagts under de senaste decennierna inte gav de utmaningar och den leklyst som det var tänkt. I början på 2000-talet hade ett nytt synsätt när det gäller lekmiljöer börjat växa fram. Frågor som länge dominerat debatten hade gradvis övergått i en diskussion också om leklyst och alla barns möjligheter att leka. Kvalitet, tillgänglighet, vegetation, ytor, och variation blivit lika viktiga aspekter som säkerhet, och på många orter arbetar man alltmer med fantasieggande, konstnärliga och unika lekplatser.

Avståndet inom vilket barn och unga rör sig fritt har med tiden minskat. På 1950-talet

bedömdes ett barn utan föräldrars sällskap kunna röra sig 1,5 km, på 1970-talet hade avståndet minskat till 800 meter och idag brukar barn- och unga få gå själva till slutet av gatan, cirka 300 meter. Att avståndet minskar beror främst på ökad biltrafik, föräldrars upplevda oro och brist på säkra gång- och cykelvägar.

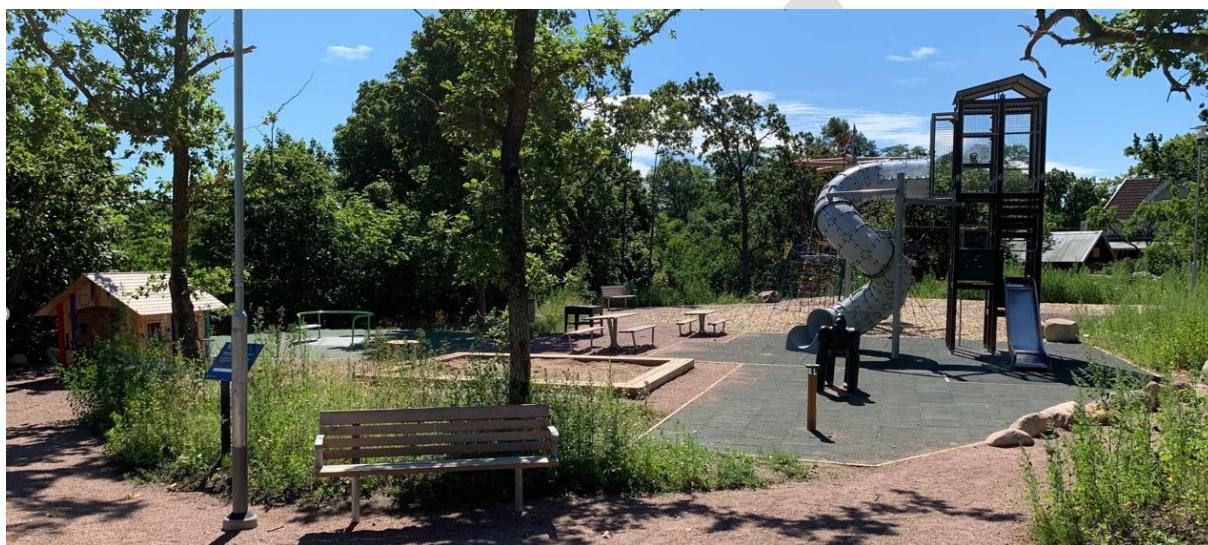
Flertalet av Kalmar kommuns lekplatser är byggda och upprustade i början på 2000-talet. I Lindsdal gjordes det en upprustning och byggnation 2015-2016. På senare år så har ett antal aktivitetsparker byggts på olika ställen i kommunen

Framtidens lek- och aktivitetsmiljö

Framtidens lekmiljö ska vara en mötesplats som attraherar barn i olika åldrar och med olika förutsättningar, där lek kan stimulera dem i deras fysiska (motoriskt och hälsomässigt) och psykiska (personligt och i samspel med andra barn och vuxna) utveckling.

Framtidens aktivitetsmiljö ska vara en plats för möten mellan människor i alla åldrar, en plats för vila och rörelse. Utformningen ska utgå från ett normmedvetet förhållningssätt, där några ledord är universell utformning, flexibilitet, variation, kreativitet, träning, lek, utmaningar, hälsa, möten, trygghet, sitta och belysning. Det ska vara god tillgänglighet på aktivitetsplatsen samt på stråken till platsen.

Rockneby lekpark

Kalmar Rosenträdgårds lekpark

Kap 4 - Utegyms

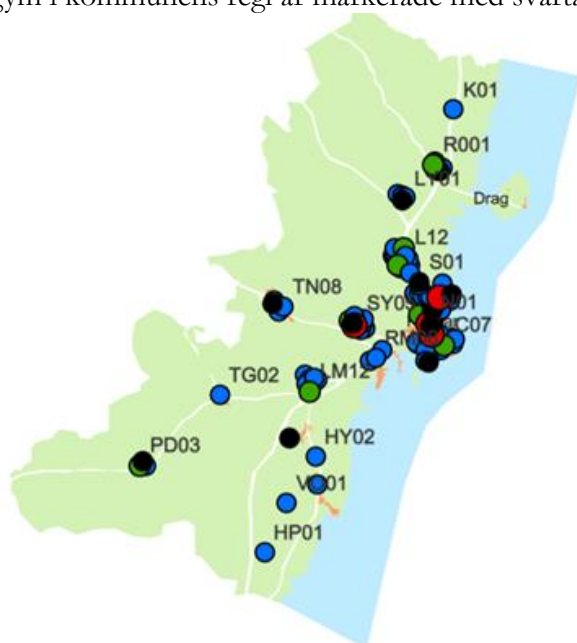
Utegyms i kommunens regi

Rockneby RU01 utegym, SF
Rockneby RU02 hinderbana, SF
Smedby utegym, KoF
Smedby motionsspår, SF
Vassmolösa utegym, SF
Snurrom SO1 utegym, SF
Norrlidsparkens utegym, SF
Norrlidsbadets utegym, SF
Bergaparkens utegym, SF
Skälby utegym, KoF
Långvikens utegym, KoF
Ola Magnells park, SF

Utegyms i föreningsregi – finansierade tex via bygdepeng

Boholmarna, Boholmarnas vägförening
Kåremo, Kåremo Bygdegårdsförening
Slakmöre, Slakmöre Bygdegårdsförening
Tvärskog, Tvärskogs IF
Halltorp, Halltorps byalag
Påryd, IFK Påryd
Kolboda, Kolboda samfällighetsförening
Fjölebro, Lindsdals IF
Läckeby, Läckeby GOIF
Trekanten, Trekantens byalag,
Äspelund, Äspelunds samfällighetsförening

Utegyms i kommunens regi är markerade med svarta punkter.

Idag finns 23 st offentliga utegyms i kommunen där ansvaret är delat mellan Serviceförvaltningen, Kultur- och Fritidsförvaltningen samt enskilda föreningar. Utegymsmen är fördelade över stora delar av kommunen.

De har en varierad placering

- några är placerade vid motionsslingor
- en del är placerade vid tex fotbollsplaner
- en del ligger för sig själva i natur- eller parkområden
- någon enstaka vid en lek- och aktivitetsmiljö

Utegym eller utomhusgym är ett gym som oftast är placerat på en allmän plats utomhus och som kan användas av alla året om, kostnadsfritt. Dessa är ofta en enklare variant än de gym som finns inomhus och utrustningen varierar. Vissa är endast gjorda för att arbeta med sin egen kropp. Andra kan vara mer avancerade och innehålla träningsmaskiner byggda i exempelvis trä eller stål.

Intresset för hälsa och träning har ökat de senaste åren och efterfrågan på att kunna träna utomhus ökar ständigt. Helst vill vi kunna träna i närheten av vår bostad.

Utegym kan, utöver förbättrad hälsa, bidra till att stärka vistelse och användning av kommunens idrottsanläggningar, parker och naturområden. Ett utegym erbjuder kompletterande träning när det placeras vid exempelvis ett löpspår eller intill en fotbollsplan. Det är lätt för den som tränar att stanna till och göra några styrkeövningar. Vi vet att man mår bra av att träna utomhus, upplevelsen stimulerar alla våra sinnen samtidigt.

Det är viktigt att få en rättvis spridning av utegymmen i kommunen, utgångspunkten kan vara ett utegym per stadsdel eller en per större tätort och placering på kommunal mark. En lämplig plats är också vid motionsslinga alternativt aktivitetsplats. Några andra saker som är viktiga vid placering och utformning av ett utegym är underlaget, utnyttja den befintliga miljön och vem är målgruppen.

Det finns olika målgrupper – det går också att mixa de olika grupperna

- Seniorer – fokus på balans, rörlighet och större muskelgrupper. Ett fast underlag är viktigt
- Aktiva utövare – Fokus på funktionell träning utan vikter.
- Mindre aktiva utövare – Fokus på att komma igång, utrustning med enkla övningar med variation.
- Funktionsnedsatt – Fokus på tillgänglighet – exempelvis anpassad utrustning för rullstolsburna eller synskadade.
- Bredd ”alla typer” - Fokus på större muskelgrupper, skapa balans mellan maskiner med vikter och funktionell träning utan vikter. Den vanligaste utformningen i Kalmar kommun.

Genom att bygga utomhusgym i närområden inbjuder man till spontan träning och rörelse under dygnets alla timmar, året om. Ett utegym kan erbjuda något för de allra flesta, med enklare träningsmöjligheter och förhoppningsvis en hälsosammare livsstil som resultat. Ett utegym bidrar bland annat till att:

- Skapa en rolig och lättillgänglig träningsform
- Erbjuder enkla övningar anpassade för olika nivåer
- Skapa en naturlig och social mötesplats
- Fler och fler väljer att ta träningen utomhus. På ett utomhusgym behöver du inget medlemskap och du kan träna när du vill. Alla kan träna efter sina förutsättningar och utegymmet blir en naturlig samlingsplats för spontan träning.

Långvikens utegym

Kap 5 – Ansvarsfördelning

Det finns olika typer av investeringar som kan behöva göras för att uppnå god tillgång till hållbara, säkra och roliga lek- och aktivitetsmiljöer på allmän plats. Helt nya platser kan behöva anläggas, befintliga platser kan behöva omdanas för att möta ett nytt behov, platser kan behöva rustas upp för att de inte längre är säkra eller inte längre håller. Dessutom finns det driftmässiga investeringar som regelbundet ska göras till exempel ska sand luckras, delar av utrustningar behöver lagas, gräs ska sås och buskar klippas etc. Nedan följer förklaringar till olika typer av investeringar och prioriteringar för att uppnå god tillgång till lek- och aktivitetsplatser.

Investering

Högsta prioritet ges investering av lek- och aktivitetsmiljöer i de tätbebyggda områdena där det idag råder stor brist på offentliga lek- och aktivitetsplatser. Park- och belysningsrådet ansvarar för att löpande genomföra behovsbedömningar och därefter handlingsplan.

I större stadsutvecklingsområdena där det ännu inte råder brist men i och med exploatering kommer uppstå, ska investering av ny områdes- och/eller aktivitetsplats alltid ingå. Om det nya området antas ha tusen invånare eller fler eller om exploateringen påverkar omkringliggande bostadsområden ska investering ske inom området och omfattas av exploateringsbudget (MEX/PU/KS). Även om det initialt inte planeras för fler än tusen invånare ska tillräckligt stor yta på allmän plats säkerställas i detaljplaneskedet för att möjliggöra framtida utveckling. Nya exploateringar och förtätning av staden innebär alltid ett ökat tryck på de befintliga allmänna strukturerna och ska därför alltid övervägas omfattas av investeringar (MEX/PU) Det kan handla om nyanläggning, upprustning av befintlig lek- och aktivitetsmiljö i närheten och/eller andra typer av åtgärder som till exempel trafiksäkra gång- och cykelvägar, belysning eller parkeringsplatser och koppling till anslutande kollektivtrafik i närheten som gör leken tillgänglig för fler. Behovsanalysen och därmed typ av investering görs av park- och belysningsrådet.

Inriktningen för dessa platser är att stimulera alla åldrar till lek, fri fysisk och kreativ aktivitet., ytorna bör vara upplysta. Belysning utföres på ett begränsat antal lek- och aktivitetsytor fördelade på varje stadsdel och tätort.

Prioriteringen har tagits fram efter hur lek- och aktivitetsmiljöerna standard är idag, samt geografisk placering för att fördela ombyggnationerna över hela kommunen. Vid planering av ombyggnationer av platser, eller nya platsers placering, beaktas också vart det planeras att byggas nya bostäder. Det kan bli aktuellt att en lek- och aktivitetsmiljö får utökat utbud för att ta upp ett större geografiskt område. Ingen lek- och aktivitetsmiljö planeras att bli mindre än vad den är idag, alltså att en områdeslekplats inte blir en närlekplats och en utflyktslekplats inte blir en områdeslekplats.

Programmet ska vara ett levande dokument och planeringsverktyg, vilket gör att det kan och kommer att ske förändringar. Uppdateringar kommer att göras om det exempelvis kommer nya lagar och regler kring säkerheten. Till programmet kopplas en handlingsplan med prioriteringslistan so uppdateras regelbundet i takt med de ombyggnationer som sker, och kan ändras om vissa förutsättningar kräver det.

Löpande drift och underhåll

Kalmar kommuns lekplatser och aktivitetsplatser ska följa gällande funktionskrav vad gäller säkerhet, innehåll och kvalitet. För att en anläggning ska hålla under garantitiden krävs driftmässiga investeringar och systematiserade besiktningar och kontroller.

Alla lekplatser besiktigas årligen enligt standarden SS-EN 1176-1177.

- Installationsbesiktning – Görs innan ny lekplats öppnas. Utförs av konsult
- Rutinmässig visuell besiktning – varannan vecka. Utförs av parkpersonal i samband med skötseln av ytorna runt lek- eller aktivitetsplatsen.
- Funktionsbesiktning - 1-4 månaders mellanrum. Utförs av kommunens besiktningsmän.
- Årlig besiktning. Utförs av kommunens besiktningsmän.

Fel och skador åtgärdas löpande och om större åtgärder krävs, till exempel byte av utrustning, ska den ersättas med likvärdig utrustning eller annan investering som höjer lekvärdet på platsen. Denna typ av åtgärder ska alltid kontrolleras mot andra prioriteringar enligt löpnade arbete från Serviceförvaltningen och dess driftbudget.

- Driftmässiga investeringar görs löpande för att anläggningen ska hålla planerad livslängd.
- Underhållsinvesteringar sker vid behov och efter besiktningar/anmärkningar
- Planerade underhållsinvesteringar görs för att säkerställa anläggningens livslängd.

Ekonomiska konsekvenser

Programmet anger att det bör finnas en lek- och aktivitetsmiljö per 1000 invånare och att den bör kunna nås inom ca 500 meter från bostaden. Det innebär att det idag finns ett visst totalt överskott av lek- och aktivitetsmiljöer. Däremot är de inte jämnt fördelade över kommunen, vilket medför att en del platser behöver prioriteras och andra läggas ned för att uppnå en jämnare fördelning. Vissa lek- och aktivitetsmiljöer är inte heller tillräckligt attraktiva och bör rustas upp. Det behöver också anläggas nya lek- och aktivitetsmiljöer i takt med att staden växer och fler bostäder byggs.

Upprustning/reinvesteringar

Nya kommunala lek- och aktivitetsmiljöer i exploateringsområden belastar exploateringskostnaden. Antalet nya lek- och aktivitetsmiljöer som bör anläggas beror på i vilken takt staden växer och vilka åldersgrupper i befolkningen som förväntas finnas med dess olika behov.

Idag finns i Kalmar fyra stycken lek- och aktivitetsmiljöer (Skälby, Norrliden, Rockneby, Påryd) som kan kategoriseras som utflyktslekplatser: Ett alternativ till att bygga en helt ny områdeslekplats kan vara att uppgradera en befintlig områdeslekplats till att bli en utflyktslekplats med fler utmanande lekredskap. Då uppskattas kostnaden bli lägre.

Förutom lekplatser berör programmet behovet av aktivitetsytor. Programmet anger dock inte hur många aktivitetsytor som bör finnas i kommunen eller på vilket avstånd man bör ha en aktivitetsplats, men det kan konstateras att det idag råder brist på tillräckligt bra lek- och aktivitetsmiljöer på allmän plats. Kostnaden för olika typer av platser kan variera stort beroende på innehåll och ambitionsnivå.

Kap 6 - planeringsverktyg

Lagar och föreskrifter

Nedan presenteras nationella lagar och byggregler som berör lekplatser. Mer information finns att tillgå på Boverket.

Plan- och Bygglagen (2010:900)

I Plan- och bygglagen regleras kraven för utemiljöns utformning. Där anges krav på friytor för lek- och utevistelse samt krav på att lekplatser och övriga fasta anordningar ska underhållas så att risken för olycksfall begränsas. Det anges även att tomter och allmänna platser ska utformas så att de är tillgängliga för och kan användas av personer med nedsatt rörelse- och orienteringsförmåga, om det är möjligt med hänsyn till terrängen. Läs mer under 8 kap. 9 § punkt 5 och 6, samt 10–12 §§ och 15–16 §§.

Boverkets föreskrifter

Boverkets föreskrifter om enkelt avhjälpna hinder (BFS 2013:9 HIN 3) innehåller krav på att förbättra tillgängligheten på befintliga allmänna lekplatser så att de blir användbara för både barn och föräldrar med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga.

Boverkets föreskrifter om tillgänglighet på allmänna platser och andra anläggningar (BFS 2011:5 ALM 2) gäller vid nyanläggning av lekplatser och innebär att dessa ska användas av barn och föräldrar med nedsatt rörelse- och orienteringsförmåga. Dock behöver inte samtliga lekredskap vara tillgängliga för denna grupp. Byggregler och säkerhet. I Boverkets byggregler BBR (BFS 2011:6) finns regler om att fasta lekredskap ska anordnas så att risken för personskador begränsas. Fasta lekredskap och underlag ska utformas så att risken för personskador begränsas. Produktsäkerhetslagen PSL (2004:451) reglerar att varor, exempelvis lekredskap på lekplatser, som tillhandahålls av näringsidkare ska vara säkra.

Detta gäller även befintliga lekredskap. Både PSL och BBR hänvisar till Europastandarderna för lekredskap och stötdämpande underlag (SS-EN 1176 och SS-EN 1177).

Summering

Nedan summeras följande krav på lekplatser enligt plan- och bygglagstiftningen:

- säkerhet vid användning och att risken för olycksfall begränsas,
- tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- och orienteringsförmåga,
- kraven på vård, skötsel och underhåll, samt
- enkelt avhjälpna hinder mot tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- och orienteringsförmåga.

Norrlidens lekpark

FN:s barnkonvention

FN:s barnkonvention har sedan 1 januari 2020 blivit svensk lag och ställer ett ökat krav på att tillgodose barns rätt till bästa uppnåeliga hälsa, det vill säga rätt till bästa möjliga fysiska, psykiska och sociala välbefinnande. Rätten till lek i en stimulerande, trygg och lämplig miljö är viktigt för våra barns sociala, motoriska och mentala utveckling. I barnrättslagen finns det fem grundläggande principer som är viktiga att ta i beaktning vid planering av barns utemiljöer. Genom FN:s konvention ställs krav på hänsyn till barnens bästa vid samhällsplanering (§3) och att varje barn har rätt att göra sin röst hörd samt få sin åsikt beaktad (§12). Enligt artikel 31 har barnet rätt till vila och fritid, till lek och rekreation anpassad till barnets ålder, samt rätt att fritt delta i det kulturella och konstnärliga livet. FN:s barnkonvention är grundpelaren i arbetet med ett lekplatsprogram. 1999 godkände regeringen en strategi för hur Sverige ska verkställa FN:s konvention om barns rättigheter. Strategin innebär bland annat att så kallade barnkonsekvens – analyser ska göras vid alla statliga beslut som berör barn och att kommuner och landsting bör inrätta system för att kunna följa hur barnets bästa förverkligas i det kommunala arbetet (Regeringen Skr. 2003/04:47).

Under varje rubrik beskrivs även hur Kalmar kommun arbetar utefter dessa principer.

Alla barn har samma rättigheter och lika värde. (Artikel 2)

- ett varierande lekplatsutbud. Med en lekplatsplan vill kommunen också anpassa lekplatser efter barnens olika behov och säkerställa en tillgänglig och jämlik lekplatsmiljö.

Barnets bästa ska beaktas vid alla beslut. (Artikel 3)

- gör avvägningar utefter barnens behov, och följer nationella lagar och rekommendationer.

Alla barn har rätt till liv, överlevnad och utveckling. (Artikel 6)

- tillämpar gällande säkerhetsstandard på alla kommunens lekplatser och besiktar kontinuerligt lekplatserna för att säkerställa att barnen kan leka i en säker miljö.

Alla barn har rätt att fritt uttrycka sina åsikter och bli hörda. (Artikel 12)

- arbetar aktivt för att involvera barn i den planering som berör dessa. Alla barn har rätt till vila och fritid, till lek och rekreation anpassad till barnets ålder. (Artikel 31).

Lek ur ett samhällsplanerarperspektiv

Lek- och aktivitetsmiljön är en viktig plats för att tillgodose behovet av lek och synliggöra barnens delaktighet i vår kommun. Lek och fysisk aktivitet är viktigt för folkhälsan och i det nationella målet om ”att skapa samhälleliga förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen” är barns och ungas uppväxtvillkor ett särskilt utpekade område.

Planering, utformning och förvaltning av lekplatser har tidigare (1960-talet) varit uppstyrt genom normer för avstånd, storlek och innehåll, i nuvarande plan- och bygglagen (2010) finns numera endast allmänna beskrivningar, utan kvantitativa mått som kan ge stöd i den kommunala planeringen, projekteringen och förvaltning av lekplatser. Varje kommun hanterar därför frågan på olika sätt och med hjälp av olika styrdokument och planer.

Att den byggda miljön är attraktiv och tillgänglig för barn och unga är en viktig målsättning utifrån den sociala dimensionen av en hållbar utveckling. Det finns idag en trend mot alltmer stillasittande barn, vilket är ett hot mot folkhälsan. Det är därför viktigt att planera så att barns rörelsefrihet i samhället ökar istället för att minska. Lek är viktigt för barns utveckling. Det är genom lek barn utvecklar sin fysik, tränar sin sociala kompetens samt utvecklar sin fantasi, kreativitet och möjlighet att uttrycka och bearbeta känslor och tankar. På den mark som i plan betecknas som allmän platsmark är det kommunens ansvar att tillgodose behovet av bra platser för lek. Att tillgodose bra utemiljöer för barn och unga är en given del av det nationella miljö kvalitetsmålet ”en god bebyggd miljö”. En miljö som utgår ifrån och tillfredsställer

människans behov, ger skönhetsupplevelser och trevnad samt har ett varierat utbud av bostäder, arbetsplatser, service och kultur. Lek behöver naturligtvis inte ske vid anlagd lekplats men ett bra, tillgängligt och varierat lekplatsutbud nära bostäder skapar goda förutsättningar för lek och utevistelse samtidigt som det är förenligt med målet att uppnå en god bebyggd miljö.

Ur barnens perspektiv finns många fördelar med lekplatser nära bostaden: självständigheten ökar genom möjligheten att ta sig till en lekplats på egen hand, barns behov av lekmiljöer tillgodoses och barns utveckling genom lek främjas. Det finns även fördelar ur ett transportperspektiv då lekplatser inom kort avstånd från bostaden minskar behovet av resor, och resor med bil, och ur ett attraktivitetsperspektiv då lekplatser, rekreativmiljöer och parker utgör kvaliteter i ett bostadsområde

Alla vuxna i ett samhälle har ansvar för att barn har tillgång till goda platser för lek. Föräldrar och andra vuxna tar sig ofta an lekmiljön inomhus eller kanske utomhus på den egna tomt. I ett kvarter kan det vara en samfällighet eller ett bostadsföretag som tänker till. På den mark som i plan betecknas som allmän platsmark är det vårt gemensamma ansvar att tillgodose behovet av bra platser för lek, och oftast sker detta genom kommunen. För människor med sämre socioekonomisk situation kan det saknas utrymme för att ha råd med fritidssysselsättningar eller att åka på semester. Då är det extra viktigt att utemiljön är omhändertagen, tillgänglig, inbjudande och lekvänlig samt att det finns tillgång till skugga och skydd vid extremväder.

De kommunala lekplatserna ska fungera som ett komplement till de lekmiljöer som barnen annars använder - hemma, i skolan eller på förskolan. På våra allmänna lekplatser bör vi därför arbeta för att uppnå god variation, säkerhet och kvalitet. Samtidigt finns en trend mot alltmer stillasittande barn, vilket är ett hot mot folkhälsan. Utgångspunkten måste vara att vi planerar så att barnens rörelsefrihet i samhället ökar istället för minskar. På så sätt ökar också barns möjlighet till lek. Att ha tillgång till plats för lek behöver inte innebära nära till just en anlagd lekplats. Barn leker på många olika sorters platser, och en bra plats att leka på behöver inte vara uppbyggd av prefabricerade lekredskap som på en traditionell lekplats. En skogsdunge, en gammal stenmur eller en lövhög kan vara väl så goda lekställen. För att barn ska hitta bra platser för lek krävs en varierad utformning av vår närmiljö och enkla och säkra vägar till dem. Barn har rätt till medbestämmande och inflytande när det gäller planering av den miljö de ska vistas i. För att nå målet om en god vistelsemiljö för barn måste barnperspektivet tillvaratas i all samhällsplanering. Detta innebär att arbetet för att förbättra lekvänligheten i Kalmar kommun måste bedrivas integrerat och parallellt i flera delar av den kommunala organisationen

Övergripande mål

- Kommunen ska kunna erbjuda goda och kreativa lek- och aktivitetsmiljöer, anlagda, naturliga eller temporära platser, med eller utan traditionell utrustning för alla åldrar.
- Lek- och aktivitetsmiljön ska fungera som mötesplatser och främja möten.
- Lek- och aktivitetsmiljön ska utformas och underhållas med lekglädje som mål. Kvalitet, säkerhet, variation, jämställdhet, tillgänglighet, hänsyn till befintliga förhållanden, vegetation, vind, sol/skugga ska vägas in vid placering och utformning.
- I utformningen av dessa miljöer ska samarbete/dialog mellan och inom kommun, skolor, boende och brukare eftersträvas.
- Barn och ungdomsperspektivet ska beaktas vid planering.
- Barnkonsekvensanalys bör tas fram vid utveckling och avveckling av lek- och aktivitetsmiljöer.
- För att säkerställa en utveckling som möter barnens behov och ökar kvaliteten på kommunens lek- och aktivitetsmiljön måste det befintliga beståndet utvecklas mot en mer attraktiv, säker, tillgänglig och skötselnål utformning.

Översiktsplan, detaljplan och bygglov

Ur översiktsplanen för Kalmar kommun

I Principer för hållbar bebyggelseutveckling förekommer lekplatser, sittplatser, konstverk och andra aktiviteter som exempel till förslag för att skapa en blandad, trygg, jämställd, jämlik och tillgänglig miljö för lika uppväxtvillkor. Lek inkluderas även ”ålderslöst” (tillsammans med parker, torg och andra offentliga platser) i ställningstagandet En trygg, tillgänglig och inkluderande kommun som en bidragande faktor till att öka stadens attraktivitet och möjlighet till möten. Utifrån utvecklingsstrategierna ska Kalmar bland annat präglas av väl utformade miljöer och flexibla mötesplatser som kan samnyttjas för olika funktioner, det kan tänkas att möjlighet till olika former av lek kan inkluderas här. Att ge utrymme för offentliga, sociala- och kulturella mötesplatser nämns som en viktig faktor till att skapa hållbara stadsmiljöer. Som ställningstagande framgår att mötesplatser ska möjliggöra gränsöverskridande samverkan och satsningar på högkvalitativa offentliga mötesplatser i socioekonomiskt utsatta områden lyfts som en prioritet. I mark- och vattenanvändningskartans förslag till utveckling av innerstad inkluderas även att mötesplatser och stråk ska utvecklas och förbättras med fotgängare och cyklister i fokus och i tätorternas centrumutveckling ska mötesplatser eftersträvas. Utöver den lyfts även mångfunktionella gröna mötesplatser och stråk i ställningstagandeavsnittet Natur och rekreation. Här föreslås exempelvis att utveckla multifunktionella grönytor som ska utformas för att främja både ekologiska och rekreativa värden.

Detaljplanen säkerställer närlekplatsen inom tätbebyggt område på kvartersmark, och fastighetsägaren ansvarar sedan för storlek, placering och innehåll. När det gäller områdeslekplats, temalekplats och naturlekplats säkerställs dessa på allmänplatsmark i detaljplan och servicenämnden ansvarar för storlek, placering och innehåll. Nedan ställda riktlinjer ska användas som ett stöd genom samhällsbyggnadsprocessen när det gäller placering, avstånd och storlek för lekplatser på allmän platsmark, dvs riktlinjer avseende områdes- och utflyktslekplatsen samt aktivitetsplatsen. Det är genom att ge de allmänna lekplatserna tillräcklig storlek, en god placering och ett lekvänligt innehåll som vi genom samhällsbyggnadsprocessen kan säkerställa en god och stimulerande lekmiljö för barn i alla åldrar.

Kvarterslekplatsen. Placering av friyta för lek säkerställs i detaljplan och i bygglovsgivningen vid nybyggnation av bostäder, förskolor och skolor enligt PBL och det är fastighetsägaren som ansvarar för att utformning, innehåll och förvaltning av lekmiljön/platsen följer PBL.

Områdeslekplats är en lekplats avsedd för ett område inom en kommundel och har därmed ett större upptagningsområde än kvarterslekplatsen. Områdeslekplatsens placering och yta säkerställs i detaljplan på allmänplatsmark.

Paryds lekpark

Kap 7 – att tänka på

Sju utformningsprinciper att ha med sig

1. Multifunktionella, flexibla platser med ett varierat innehåll
2. Plats som möjliggör för besökare att vara on stage, off stage och back stage – både vid vila och vid fysisk aktivitet
3. God orienterbarhet till och inom platsen
4. Utmana stereotyper genom normmedvetna bild- och figurval.
5. Omhändertagen miljö
6. Leksäkert och hållbart
7. Barns medbestämmande och inflytande

Social hållbarhet

Jämlikhet

Målsättningen med arbetet med lekplatser är att skapa en plats där alla barn och deras vuxna kan mötas på lika villkor. Samtidigt visar forskning att barn har olika förutsättningar och en ojämn tillgång till offentliga miljöer baserat på kön, könsidentitet, sexuell läggning, funktionsnedsättning, etnicitet, geografisk belägenhet och familjens socioekonomiska situation.

Lekmiljöer behöver därför utformas med hänsyn till dessa ojämlika förutsättningar och anpassas för att främja mer trygga, tillgängliga och jämlika förhållanden för barn. Utformningen bör ske i dialog med barn och unga och behöver särskilt riktas mot grupper av unga som har sämre möjlighet till inflytande.

I områden med socioekonomiska utmaningar är utbudet av inbjudande och omhändertagna lekplatser och utemiljöer särskilt viktigt. Detta då många boende saknar tillgång till egen trädgård och då det finns en högre andel trångbodda hushåll där barn har begränsad yta för lek i hemmiljön. I dessa områden bör utemiljöer rustas upp och lekplatser göras tillgängliga, trygga och attraktiva för att verka kompensera för barn och unga. Lekplatserna bör ha en varierad miljö med mycket grönska, samt ett gott mikroklimat som ger både skugga och sol, skydd från kraftiga vindar och som är belägen långt från vägar med mycket trafik.

Tillgänglighet och universell utformning

Tillgänglighet handlar både om att kunna ta sig till en lekplats samt att kunna röra sig och delta i leken på lekplatsen. Tillgänglighet på lekplatser handlar om att skapa möjlighet för barn med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga att delta i leken med andra barn. Det handlar också om att skapa förutsättningar för både barn och vuxna med nedsatt rörelse- och orienteringsförmåga att vistas på lekplatsen. Genom att utgå från principen om universell utformning utformas lekplatsen på ett sätt som tar hänsyn till den mångfald som finns bland barn. Det innebär att det ska finnas en variation i lekutrustning och av lekredskap som passar barn med olika behov och intressen samt som gör det möjligt för alla barn att vara med i leken.

Lagstiftningen ställer dock krav på att hinder för tillgängligheten eller användbarheten på en allmän plats alltid ska avhjälpas, om det är enkelt att avhjälpa dessa (PBL 8 kap 12§). Hinder att avhjälpa kan både handla om hur man kan röra sig till och från lekplatsen, samt hur lekplatsen och lekutrustningen är utformad.

Ytterligare en tillgänglighetsaspekt på lekplatser är att de ska vara tillgängliga för alla barn, oavsett om de har en funktionsnedsättning eller inte. Enligt ett riksdagsbeslut från 2000 ska hela Sverige vara tillgänglighetsanpassat till 2010, så även de offentliga lekplatserna.

Jämställdhet

Lek- och aktivitetsmiljöer ska vara en plats där alla barn oavsett kön ska kunna mötas och leka på lika villkor.

Forskning om förskolegårdar och barns fysiska aktivitet visar att på skolgårdar som är små till ytan är pojkar mer fysiskt aktiva, medan flickor är mer stillastående. På skolgårdar med stor tillgänglig yta är däremot pojkar och flickor aktiva i samma utsträckning då konkurrensen om utrymme är mindre. Detta bör även beaktas i våra lek- och aktivitetsmiljöer. Jämställdhet är även viktigt att beakta vid lekplatsers utformning. Exempelvis används bollplank mer av killar än tjejer. Lek med löst material, naturlek samt klätter- och balanslek är exempel på mer könsneutrala aktiviteter.

Trygghet

Trygghet är en individuell upplevelse som skiljer sig från person till person. Vad trygghet innebär beror på vem som frågas och i vilket sammanhang, men det går att anta att trygghet i detta sammanhang syftar till en lugn, kontrollerad och ohotad lek.

För att en lek- och aktivitetsmiljö ska kännas trygg bör följande aspekter uppmärksammas:

- Går lekplatsen att överblicka?
- Finns det andra som bor och rör sig i anslutning till lekplatsen?
- Går det att orientera sig?
- Är lekplatsen välskött?
- Finns det belysning?
- Planeras och sköts parken i samverkan med närboende, nyttjare, verksamheter och fastighetsägare?
- Uppmuntras och bejakas initiativ att ta ansvar för en park?

Skällbys lekpark

Målgrupper

Det finns flera faktorer för hur mycket en lek- och aktivitetsmiljö används. En avgörande faktor är vilken målgrupp miljön tilltalar. Olika åldersgrupper tilltalas av olika lekredskap och lekmöjligheter, vilket kan vara avgörande för vilken lekplats som barn väljer att leka på. Det kan även vara avgörande för huruvida barn överhuvudtaget väljer att gå ut och leka i en lek- och aktivitetsmiljö eller stanna hemma. Även föräldrars preferenser kan ha en avgörande roll i valet om vilken plats familjen besöker. Exempelvis kan en lek- och aktivitetsmiljö fylld med utrustning för små barn stå outnyttjad för att det saknas bra sittmöjligheter för de vuxna. De vuxna går därför hellre till en plats där man kan ha uppsikt över det lekande barn på ett bekvämt sätt. Viktigt att tänka på att det inom alla åldersgrupper finns personer med funktionsnedsättningar och olika behov.

0-3 år

Små barn mellan 0-3 år undersöker världen genom att smaka och känna på allt när de kryper, klättrar och balanserar. Sandlådan är således ett bra exempel på en passande lekaktivitet för småbarnslek. De minsta barnen håller sig alltid i närheten av en vuxen och därför är det viktigt att även vuxnas behov tillgodoses genom att förse lek- och aktivitetsmiljön med bra sittmöjligheter och uppsikt.

4-7 år

Barn mellan 4-7 år använder lek- och aktivitetsmiljön väldigt ofta. I dessa åldrar blir rörelse, klätterlek och social lek i grupp allt viktigare. Stora ytor att kunna springa runt på, utmanande lekredskap samt löst material i form av grenar med mera som möjliggör för fantasilek är viktigt för den här åldersgruppen. Barn i de övre åldrarna i denna åldersgrupp kan dessutom på egen hand ta sig till en lek- och aktivitetsmiljön med förutsättning att det finns säkra gång- och cykelvägar dit.

8-12 år

Det som skiljer den här åldersgruppen från föregående är att den sociala leken blir allt viktigare. Barnen leker gärna i grupp och rör sig omväxlande. Idrotts- och tävlingslek blir allt viktigare. Barn i denna åldersgrupp kan också röra sig längre på egen hand. Med säkra gång- och cykelvägar kan de ta sig till närmaste lek- och aktivitetsmiljön utan några problem.

Ungdomar (barn över 12 år)

I takt med att barn kommer in i tonåren blir behov och intresse mer varierat. En del ungdomar har behov av ytor som uppmuntrar till rörelse och där de spontant kan utöva idrott, medan andra ungdomar vill ha ytor för att kunna dra sig undan och bara vara på. Platser för ungdomar bör därför vara mycket varierande och anpassas till många olika intressen. Platser för aktivitet behöver dock inte samlas på en plats utan kan spridas ut geografiskt i kommunen då ungdomar klarar av att röra sig självständigt över större delar av kommunen.

Vuxna

Lekplatsen är en viktig social plats för vuxna där man träffar andra vuxna samtidigt som man har uppsikt över barnens lek. Det är viktigt att även vuxna kan uppehålla sig på platsen en längre tid och kan vara en avgörande faktor för vilken lekplats som barn får leka på. Därför kan andra värden som grillning, njutbara vyer, utomhusidrott med mera vara värt att beakta i lekplatsplaneringen och kan ha potential att stärka den sociala integrationen och identiteten i ett område. Vuxna använder lekplatser frekvent när barnen är små och senare mer som utflyktsmål på framförallt helger och semester. Det är därför viktigt att det finns lek- och aktivitetsmiljöer som kan aktivera både barn och vuxna. Det är bra om det finns service som toalett och parkeringsplats vid större lek- och aktivitetsmiljöer.

Seniorer

Seniorer är en grupp som också spenderar mycket tid på lek- och aktivitetsmiljöer med sina barnbarn. För den här gruppen är det viktigt att det finns ordentliga sittmöjligheter gärna med arm- och ryggstöd för vila och övervakning, helst på en sol och/eller mindre regnskyddad plats. I utformningen av lektytor, integrera ytor som tilltalar vuxna och äldre exempelvis med en perennplantering eller en boulebana som stärker platsens potential som samlingspunkt för en stor del av områdets invånare.

Kap 8 – utformning

Stationsvägen, Rocknebys lekpark

Lek- och aktivitetsmiljöer

En vanligt förekommande strategi som kommuner använder sig av är att dela in lek- och aktivitetsmiljöer i olika lekplatstyper beroende på storlek och innehåll. De primära lekplatstyperna som används är närlekplats, områdeslekplats och stadslekplats, men det finns även andra lekplatstyper såsom temalekplats och naturlekplats. Genom att dela in lek- och aktivitetsmiljöer i olika lekplatstyper kan kommuner skapa en överskådlig redovisning av lekplatsers karaktär och funktion, som vidare kan användas som underlag till att analysera kommunens utvecklingsbehov. Lek förekommer även frekvent på andra platser än på traditionella lekplatser. Ofta är dessa typer av platser utformade för att berika rörelse och motion. Exempel på lek och aktivitetsplats kan vara hinderbana, utomhusträning, skatepark med mera.

Nedan följer förslag till de olika typerna samt hur de översiktligt ska planeras och utföras.

Närlekplats (1-6 år)

En närlekplats är en mindre lekplats med ett fåtal enklare lekredskap och riktar sig främst till de som bor i närområdet, till de barn som inte kan ta sig så långt och som komplement i områden där det finns barriäreffekter. Majoriteten av kommunens närlekplatser ligger på privat fastighetsmark.

Områdeslekplats (1-12 år)

Kommunens mål är att ha cirka en områdeslekplats per 1000 invånare, samt att områdeslekplatsens placering (vid natur eller parkyta och säkerställs i detaljplan på allmän platsmark. Målet är att områdeslekplatsen ska vara nåbar inom ca 500 meter från bostaden . Ca 10 min trafiksäker promenadväg.

Stadslekplats (1-15 år)

En stadslekplats är en lekplats som riktar sig till hela kommunens barn- och ungdomar. Lekplatsen ska erbjuda ett unikt och brett lektbud som är lagom utmanande för alla ålderskategorier och attraherar besökare från hela staden/kommunen. En stadslekplats ska erbjuda tillgängliga miljöer för barn och vuxna med funktionsvariationer samt vara utformad med extra tanke på vuxna och äldre för att passa som ett utflyktsmål för hela familjen. En stadslekplats ska även vara utrustad med cykelställ, belysning samt att busshållplats och bilparkeringar ska finnas i närheten av lekplatsen. En stadslekplats bör även ha WC i närheten.

Temalekplats

Ibland kan en lekplats vara utformad utefter ett speciellt tema, en så kallad temalekplats. En temalekplats kan ha varierande storlek och motiv. Att använda sig av temalekplatser är ett sätt att ge lekplatser olika identitet och tillhörighet utefter utseende och placering.

Naturlekplats

En naturlekplats - lekotop är en naturlig miljö med höga lekvärden där lek och landskap är sammanflätade. Platsen kan vara gjord utefter egenbyggda lekredskap i stockar och sten istället för prefabricerade lekredskap. En naturlekplats gör sig bäst i direkt anslutning till naturen och utformas oftast i relation till platsens naturliga terräng- och växtförhållande.

Riktlinjer för utformning - Alla lek- och aktivitetsmiljöer

- Samtliga lekplatser ska följa gällande säkerhetsstandard. Platserna ska också kännas omhändertagna och trygga.
- Vid varje lek- och aktivitetsmiljö ska det finnas informationsskylt, sittplatser och papperskorg.
- Entrépartier och sittplatser ska i möjligaste mån vara tillgänglighetsanpassade utefter Boverkets föreskrifter om avhjälpna hinder.
- Gungställningar ska placeras avskilt från rörelsestråk för att minimera risken för skador vid inspringning, annars kan inspringningsskydd användas.
- Vid nybyggnation eller upprustning bör jämställdhetsperspektivet beaktas vid gestaltning och val av lekfunktioner.
- Någonstans på platsen ska det i möjligaste mån finnas skydd för solljus. Befintlig växtlighet kan i första hand användas som solskydd. Där växtlighet saknas kan träd planteras för framtida solskydd och/eller andra typer av solskydd som exempelvis tak över bänkbord.
- Ytor som främst är avsedda för små barn bör utformas med skuggig del. Exempelvis kan sandlådor placeras närmast träd och buskage eller så att de skuggas av en lekstuga.

Kornlyckans lekpark, Ljungbyholm

Källor

Grönstrukturen i Kalmar 2010

Riktlinjer för tryggare parker 2016

Program för friluftsliv i Kalmar kommun och Handlingsplan 2021

Kalmar kommuns översiktsplan (under framtagande 2022)

Kalmar kommuns Tillgänglighetsstrategi: ”Tillträde till samhället” – strategi och stöd för arbetet med delaktighet och tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning 2020-2030

Lekplatsplan – Eksjö kommun, antagen av samhällsbyggnadsnämnden 2021-08-31

Lekplatsplan för Luleå kommun, antagen av Stadsbyggnadsnämnden 2018-04-26

Målbild och riktlinjer för lekplatser, Kungsbacka kommun 2021-01-01

Aktivitets- och lekplatsprogrammet för Växjö Kommun antagen av tekniska nämnden den 2018-08-30

Lekotoper: naturmiljöer för lek! Hållbara lekmiljöer i staden

Kategori: Lek & lärande, Idé & forskning

Skede: Innovationer för ett hållbart samhälle, 2018-2022, Vinnova

Olofström är Sveriges friluftskommun 2021 - Mer lek i naturen!

- En inspirationsskrift om att tillgängliggöra naturmiljöer för barn genom att bjuda in till lek.

Den hala tvålen

Verktyg och metoder för social hållbarhet i fysisk planering och stadsutveckling, Finansdepartementet, Fi2021/01533 2021-04-08

Mer lek i naturen!

En inspirationsskrift om att tillgängliggöra naturmiljöer - för barn genom att bjuda in till lek. Örebro kommun

Mårtensson (2013). Vägledande miljödimensioner för barns utomhuslek. Smt